

ФУРМАН

Анатолій Васильович

(ДО 50-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Фурман Анатолій Васильович народився 6 лютого 1957 року у селі Криві Коліна Тальнівського району на Черкащині. Доктор психологічних наук (1994), кандидат педагогічних наук (1984), професор (1998), академік АН вищої школи України (2002), візитний професор Саскачеванського університету (Канада, 1997), член Національної спілки журналістів України (2001), головний редактор журналу “Психологія і суспільство” (з 2000), директор Інституту експериментальних систем освіти, завідувач кафедри соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету.

Провідні теми наукової творчості: психологічна теорія навчальних проблемних ситуацій, експериментальна модель шкільної соціально-психологічної служби, психодіагностика інтелекту та особистості, теорія освітньої діяльності, вітакультурна методологія, інноваційна оргтехнологія модульно-розвивальної освіти, фундаментальний соціально-психологічний експеримент, психокультура української ментальності, система професійного методологування.

Професором Фурманом А.В. уперше обґрунтована освітня діяльність як складна теоретична система, що пояснює дію основних механізмів

культурної з'яви людини як суб'єкта, особистості, індивідуальності та універсума під час проживання кожним учасником інноваційного навчання повного функціонального циклу модульно-розвивального процесу – занурення і вивільнення, а також розкриває принципи і закономірності групового та індивідуального творення соціально-культурно-психологічного змісту кращого етнонаціонального досвіду (корисні предмети і наукові знання, добрі взаємостосунки і норми-правила, духовні продукти та особистісні вартості тощо). Водночас ця діяльність є предметом не лише теоретичного

осмислення, а й наукового проектування, соціально-психологічного генезису на рівні життєдіяльності школи як соціокультурної організації та інституту духовного виробництва суспільства. Доведено, що їх основний зміст становлять чотири сфери вітакультурного досвіду: а) *добування* наукових знань і будь-якої, в т.ч. емпіричної, інформації про навколишній світ; б) *використання* здобутих знань, умінь і соціальних норм в актуальній і потенційній практиці життя особистості; в) *збагачення* навколишнього середовища, соціальної взаємодії і власного ментального досвіду знаннями, умінями, нормами і цінностями; г) *творення* особистістю психолого-педагогічного, навчально-предметного, методично-засобового та управлінсько-технологічного різновидів змісту розвивальної взаємодії із соціумом й у такий спосіб позитивний розвиток себе і світу за законами істини, добра, справедливості, свободи, гармонії, краси.

Зазначені складові-сфери формування освітньої діяльності співвідносяться з *періодами (фазами) функціонування цілісного модульно-розвивального процесу*, а саме: 1) інформаційно-пізнавальний забезпечує проблемно-ситуативна технологія добування знань, за якої переважають процеси навчання (одиничне соціальних взаємин) і пошукова пізнавальна активність учнів і студентів; 2) нормативно-регуляційний утілюється завдяки критично-регуляційній технології нормування наукових знань і вмінь, коли переважають процеси виховання (особливе) і система взаємостосунків суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного характеру; 3) ціннісно-естетична реалізується за допомогою вартісно-світоглядної технології поширення здобутого кожним соціально-культурного досвіду, котра утверджує домінування процесів освіти (загальне) та послідовності вчинковий дій над актуалізованим культурним змістом; 4) нарешті, духовний період стає можливим завдяки впровадженню духовно-креативної технології реалізації людських спроможностей учасників розвивальної взаємодії, коли досягається максимально повний вияв універсального потенціалу особи через життєствердний пріоритет суб'єктивного над об'єктивним, духовного над матеріальним.

А.В. Фурман закінчив Корсунь-Шевченківське педагогічне училище імені Тараса Шевченка (1976), Київський педагогічний інститут імені Олексія Горького з відзнакою, загально-технічний факультет (1980), річну аспірантуру цього інституту (1982); працював учителем і заступником директора Жулянської середньої школи Києво-Святошинського району (1980–1985), старшим і провідним науковим співробітником НДІ психології МО України (1986–1993), завідувачем кафедри експериментальних систем освіти Державної академії керівних кадрів освіти МО України (м. Київ, 1994–99). У 1975 році виконав норми I розряду зі спортивної гімнастики.

З листопада 1999 року працює на посаді директора Інституту експериментальних систем освіти, а із серпня 2003 – також завідувачем кафедри соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету. Нагороджений медаллю “Відмінник освіти України” (1997), Почесною грамотою МОН України (2006), нагрудним знаком “Відмінний прикордонник” (II ст.) Державної прикордонної служби України (2006), Підготував 13 кандидатів наук, зокрема, 6 кандидатів педагогічних наук – С.Ю. Мариньчак, Б.Г. Скоморовський, В.В. Мельник, Л.В. Зазуліна, Т.В. Семенюк, В.О. Комісаров, та 7 кандидатів психологічних наук – О.Є. Гуменюк, Г.О. Горбань, М.Б. Бригадир, Л.З. Ребуха, А.Н. Гірняк, І.С. Ревасевич. Анатолій Васильович був співзасновником й упродовж шести років Головою Політради Партії Освітян України (1998–2004), автор Політичної програми цієї партії. З 2004 року член Координаційної ради і Голова осередку громадського об'єднання “Всеукраїнська соціальна Рада” в Тернопільській області, є членом двох спеціалізованих рад із психології, а також членом редакційної колегії журналів “Рідна школа”, “Освіта і управління”, “Психологічний журнал”, “Соціальні технології”.

Коло наукових інтересів – соціологія і психологія суспільства, методологія мислєдїяльності і культуротворення, теорія і практика наукового проектування соціосистем, сучасних засобів експериментування і навчання (наукові програми, мислєсхеми, граф-схеми навчальних курсів, вітакультурні матриці, наукові проекти

навчальних модулів, освітні сценарії, інноваційні міні-підручники, освітні програми самореалізації особистості). Автор інноваційного проекту модульно-розвивальної системи національної освіти, що з 1992 року реалізується у двох десятках загальноосвітніх шкіл України як фундаментальний соціально-психологічний експеримент, а також низки оригінальних концепцій – системної диференціації навчання, внутрішніх проблемних ситуацій, навчання як психомистецького дійства, модульно-розвивальної взаємодії, національного підручничотворення, паритетної освітньої діяльності – і трьох психодидактичних тестів – особистісної адаптованості, психологічної грамотності та самовпевненості.

У 1994 році заснував наукову школу як дослідницький колектив, котрий реалізує авторську програму інноваційного розвитку національної системи освіти і соціогуманітарної науки засобами міждисциплінарного поєднання психологічних, соціологічних, педагогічних і методологічних знань, а з 2003 – ще й як науково-освітню групу однодумців, котрі займаються професійним методологуванням. З 1998 року – у різних куточках країни проводяться Щорічні зібрання авторської наукової школи, результати роботи яких висвітлюються у пресі. На сьогодні зміст діяльності наукової школи головно стосується розробки освітології як нового синтетичного напрямку міждисциплінарних досліджень, що інтегрує авторські теорії освітньої діяльності, вітакультурну методологію, інноваційну оргтехнологію модульно-розвивального навчання і масовий соціально-психологічний експеримент. З 2000 візитівкою авторської наукової школи А.В. Фурмана є фаховий теоретико-методологічний часопис “Психологія і суспільство”. З 2005 журнал виходить із додатком “Вітакультурний млин”, що висвітлює зміст і форми роботи постійно діючого методологічного семінару при науковій школі.

Проф. Фурман А.В. є автором 250 наукових праць загальним обсягом 332 др. арк., у т.ч. 10 монографій та 11 навчальних посібників, 37 брошур, 101 стаття, 10 перекладів, однієї поетичної збірки. Найважливіші праці: *Проблемні ситуації в навчанні*. – Київ: Рад. шк., 1991. – 191 с.; *Вступ до шкільної практичної психології*. – Київ–Донецьк: Ровесник, 1993.

– 52 с.; *Психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання*. – Київ: Освіта, 1993 – 224 с.; *Вступ до методології проблемного навчання*. – Київ–Донецьк: Ровесник, 1993. – 80 с.; *Принцип модульності в історії освіти*. – Київ: УІПКККО, 1995. – 85 с. (у співавт. з В.О. Огнев’юком); *Педагогічне керівництво пошуковою пізнавальною активністю школярів*. – Київ: Зодіак-ЕКО, 1996. – 112 с. (у співавт. з Б.Г. Скоморовським); *Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення*. – Київ: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.; *Соціально-психологічна експертиза модульно-розвивальних занять у школі*. – Київ: Правда Ярославичів, 1999. – 56 с.; *Психодіагностика особистісної адаптованості*. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 197 с.; *Психокультура української ментальності*. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.; *Теорія і практика розвивального підручника*. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.; *Основи гендерної рівності*. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 168 с. (у співавт. з Т.Л. Надвиничною); *Психологія Я-концепції*. – Львів: Новий світ – 2000, 2006. – 360 с. (у співавт. з О.Є. Гуменюк); *Ідея професійного методологування*. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 180 с.; *Системна диференціація навчання: концепція, теорія, технологія // Освіта і управління*. – 1997. – Т.1, №2. – С. 37–67; *Теорія освітньої діяльності як метасистема // Психологія і суспільство*. – 2001. – №3. – С. 105–144; 2002. – №3–4. – С. 20–59; *Розвивальна діагностика психологічної грамотності педагога. Тест “Хто підніме папірець?” // Психологія і суспільство*. – 2002. – №1. – С. 119–152; *Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза // Психологія і суспільство*. – 2005. – №3. – С. 29–75; *Модульно-розвивальна організація мислєдіяльності – схема професійного методологування // Психологія і суспільство*. – 2005. – №4. – С. 40–69; *Типологічний підхід у системі професійного методологування // Психологія і суспільство*. – 2006. – №2. – С. 75–92; *Методологічна план-карта освітології як синтетичної наукової дисципліни // Вітакультурний млин*. – 2006. – Модуль 4. – С. 4–18 та ін.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ПРО ВЧЕНОГО:

Горпинюк В. На шляху до професійного пошуку: візитка бердичівського експерименту // Рідна школа. – 1995. – №2. – С. 66–69; *Іванова О.* Найцікавіше попереду: Наслідки першого етапу білоцерківського експерименту // Рідна школа. – 1995. – №9. – С. 2–5; *Мацюк В.* Сходинки експериментування // Український вчений. – 1996. – 30 квітня. – С. 3; Освітні системи майбутнього творяться сьогодні: За “Круглим столом” – Іван Щербатенко, Роман Петронговський, Микола Дробноход, Василь Осипчук, Олексій Хилюк, Зоя Черниш, Ірина Синівська, Раїса Шишко, Тамара Семенюк // Рідна школа. – 1997. – №2. – С. 2–13; *Горпинюк В.* Матеріали Міжнародного експерименту “Експериментальна школа: технологія підготовки і впровадження наукових проектів у системі модульно-розвивального навчання” // Освіта і управління. – 1998. – Т.2, №2. – С. 121–146; *Удод О.* Модульно-розвивальна система в контексті соціокультурної переорієнтації освіти // Рідна школа. – 1998. – №10. – С. 8–10; *Устенко О.* Наукові школи як фундамент вищої освіти // Психологія і суспільство. – 2002. – №3–4. – С. 11–19; *Москаль Ю.* Третє щорічне зібрання наукової школи професора А.В. Фурмана // Психологія і суспільство. – 2002. – №3–4. – С. 263–270; *Москаль Ю.* Четверте щорічне зібрання наукової школи А.В. Фурмана // Психологія і суспільство. – 2003. – №4. – С. 141–143; *Анатолій Фурман* // Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідк. вид. – Тернопіль: Екон. думка, 2003. – С. 127–129; *Гірняк А., Тімотін А.* П’яте позачергове зібрання наукової школи А.В. Фурмана // Психологія і суспільство. – 2004. – №3. – С. 135–141; *Ревасевич І.* Шосте щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана // Психологія і суспільство. – 2005. – №1. – С. 139–145; *Москаль Ю.* Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С. 161–163; *Наукова школа професора А.В. Фурмана* // Тернопільський національний економічний

університет. Історія. Звершення. Особистості: Довідково-біограф. вид. – Київ: Світ успіху, 2006. – С. 78–79, 259; *Диригент науки, Анатолію Фурману – 50 років!* // Освіта України. – 2007. – 20 березня. – С. 6.

* * *

Яскравою сторінкою творчості Анатолія Васильовича є лірична збірка “Золоті джерела кохання”.

Надзвичайна енергетика його творів, і не лише наукових та публіцистичних, захоплює глибиною пристрасної думки, витонченою логікою побудови смислових картин, майстерністю самобутнього викладу текстів. І це природно зважаючи на талант і людяність його вчителів-наставників – професорів **Я. Бурлаки, Л. Проколієнко, М. Дробнохода.**

В передмові до однієї з монографій Анатолій Фурман пише, що винятково позитивний вплив на його становлення як науковця справили дружні взаємини з витончено інтелігентною і толерантною людиною, непересічним науковцем-філологом і самобутнім філософом, директором видавництва “Педагогічна преса”, членом-кореспондентом АПН України **Юрієм Кузнецовим**, якому він безмежно вдячний за плідну співпрацю, екзистенційне мотивування і водограй мудрих порад щодо організації ефективної науково-дослідної діяльності.

Отож наш достойний ювіляр є талановитим митцем з тонким відчуттям художнього слова, неповторною манерою письма і тематикою творів, майстром дефініцій, оригінальних наукових концепцій, автором численних монографій та унікальної практики фундаментального експериментування. Тому правомірним буде до його величної постаті застосування метафор “*диригент науки*”, “*маєстро освіти*”. Тож зичимо Вам, шановний Анатолію Васильовичу, поліфонії дружніх взаємин, інструментального багатоголосся душевних струн і гармонії квартету Віри, Надії, Любові та правічної Мудрості. Нехай на Вашій життєвій партитурі звучать лише мажорні акорди величних звершень!

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ